

УДК 343.35

Дмитро Михайленко,*канд. юрид. наук, доцент,
докторант кафедри кримінального права
Національного університету «Одеська юридична академія»*

РЕСУРСИ ТЕОРІЇ «РАЦІОНАЛЬНОГО ЗЛОЧИНУ» В КОНТЕКСТІ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ

У статті в межах гіпотези, що нова модель кримінально-правової протидії корупції повинна зосереджуватись не на жорсткості покарання, а на вдосконаленні її ефективності підстав кримінальної відповідальності за корупційні злочини, досліджується потенціал таких правових інструментів, як норми про незаконне збагачення (у формулі ст. 20 Конвенції ООН проти корупції) і декларування недостовірної інформації та інститут приватного кримінального переслідування осіб, які вчинили корупційний злочин, через кримінальний позов у контексті теорії «раціонального злочину». Обґрунтовується висновок, що зазначені інструменти є ефективним проти української корупції, оскільки вони суттєво підвищують ризик викриття корупційних діянь і притягнення до кримінальної відповідальності за їх вчинення.

Ключові слова: корупція, корупційні злочини, незаконне збагачення, декларування недостовірної інформації, кримінальний позов, теорія «раціонального злочину».

Постановка проблеми. За висновком Ф. Фукуями, нині більшість країн світу визнають легітимність демократії та принаймні створюють видимість проведення виборів на конкурентній основі. Реально відрізняє одну політичну систему від іншої міра того, наскільки правлячі еліти прагнуть скористатися своєю владою: на службу загальним інтересам суспільства або просто збагачуючи себе, своїх друзів і членів сімей [1]. У цьому контексті привертає увагу та обставина, що в ст. 1 Конституції України закріплено, що Україна є суверенною й незалежною, демократичною, соціальною, правовою державою, проте політична система України значно відрізняється від правових систем інших країн, зокрема провідних європейських, побудованих на аналогічних принципах, саме масштабами занурення в корупцію.

Метою статті є аналіз ресурсів теорії «раціонального злочину» в контексті протидії корупції в Україні.

Вклад основного матеріалу. Так, за період незалежності України відбулося значне поширення злочинності службових осіб, яка складає основну частину корупційної злочинності. Відповідно до щорічних звітів міжнародної організації «Transparency International» Україна традиційно оцінюється як держава зі значним рівнем корупції. Так, у 2013 році Україна посіла 144 місце у світі з балом 25 [2], а за результатами Індексу сприй-

няття корупції в 2014 році наша держава так і не пододала межі «корупційної ганьби», отримавши лише один додатковий бал порівняно з 2013 роком, а тому залишається в списку тотально корумпованих держав (26 балів зі 100 можливих і 142 місце зі 175 позицій) [3]. За результатами 2015 року після початку роботи Національного антикорупційного бюро України, введення в дію Закону України «Про запобігання корупції», змін до Кримінального кодексу України (далі – КК України) тощо Україні вдалося заробити лише один додатковий бал за результатами світового Індексу сприйняття корупції та посісти у всевітньому рейтингу 130 місце зі 168 позицій.

Як зазначається в Антикорупційній стратегії до 2017 року [4], вирішення проблеми корупції є одним із пріоритетів для українського суспільства на сучасному етапі розвитку держави. З огляду на це застосовувані корупціонерами заходами конспірації, зусиллям, спрямованим на приховування їхньої злочинної діяльності, необхідно протиставити нові підходи до конструювання кримінально-правових заборон.

При цьому варто враховувати, що поширення особливого різновиду масової соціальної поведінки – кримінальної практики – є одним із механізмів криміналізації суспільства та призводить до деформації базових соціальних інститутів [5, с. 103]. Зазначене зумовлює також необхідність нових правових інструментів, які не ґрунтуватимуться,

як раніше, на уявленні, що корупція є нетиповою девіантною поведінкою суб'єктів.

Крім того, варто також узяти до уваги, що злочинність загалом, у всьому своєму якісному різноманітті, не може бути охарактеризована як єдиний соціальний інститут і фактично не є таким. Причиною цього є різнохарактерність кримінальних практик (вбивства, комп'ютерні, статеві, військові злочини тощо), а також суттєві відмінності в регламентації неформальних правил поведінки всередині відповідних кримінальних субкультур. При цьому в кримінології вже визнається інституціоналізація корупції, організованої та економічної злочинності [6, с. 314], а експертами Національного інституту стратегічних досліджень корупція в Україні характеризується як тотальна. У такому контексті поширення в Україні корупційних практик у політичній, економічній і соціальній сферах свідчить про системність та функціональність корупції в усіх сферах державного й суспільного життя [7, с. 157–163].

Із цієї методологічної позиції закономірно постає висновок, що механізм кримінально-правового впливу на корупційні злочини не може ґрунтуватись на абсолютно таких же загальних принципах і моделях, які є ефективними чи прийнятними для протидії іншим видам злочинів, а тому повинен мати деяку специфіку, оскільки КК України не може ігнорувати реальну структуру фактичних суспільних відносин. У зв'язку із цим існуючі принципи кримінального права, а також конституційні принципи повинні трансформуватись під час побудови моделі кримінально-правового реагування на корупцію як на окрему соціальну (кримінальну) практику.

Підтвердженням наведеної тези є те, що звичні механізми кримінально-правової протидії корупційним злочинам виникли, тривалий час зводились і зводяться нині до наявності однієї межі – встановлення заборони конкретних корупційних діянь, що є суспільно небезпечними. При цьому така система підстав кримінальної відповідальності за корупційні злочини, сприйнята також КК України в 2001 році, фактично виникла ще за часів становлення СРСР і в майже незмінному вигляді існувала до масштабної реформи антикорупційного законодавства, яка стартувала відповідним пакетом законів від 11 червня 2009 року, проте почала вводити до правової системи принципово нові інструменти протидії корупції лише з 2013 року. Водночас такі нові інструменти вже показали свою неефективність. Так, стабільність основних показників кримінально-правової протидії корупційним злочинам, узятих як з офіційних, так і з неофіційних джерел, свідчить про

те, що реформа антикорупційного законодавства, яка проводиться в Україні з 2009 року, не обмежує реальні корупційні практики. Наведене показує актуальність подальшої розробки кримінально-правових засобів протидії корупційним злочинам, які змогли б обійти проблеми, акумульовані навколо діючих антикорупційних норм КК України.

Викладене дає можливість сформулювати гіпотезу, що нова модель кримінально-правової протидії корупції повинна зосереджуватись не на жорсткості покарання, а на вдосконаленні й ефективізації підстав кримінальної відповідальності за корупційні злочини. Тому прагнемо розкрити на основі положень теорії «раціонального злочину» антикорупційний потенціал таких правових інструментів, як норми про незаконне збагачення (у формулі ст. 20 Конвенції ООН проти корупції) і декларування недостовірної інформації та інститут приватного кримінального переслідування осіб, які вчинили корупційний злочин, через кримінальний позов.

Теорію «раціонального злочину» детально розроблено в економічних науках, соціології, кримінології тощо, а тому будемо акцентувати увагу лише на тих її постулатах, які можуть розкрити потенціал окреслених антикорупційних правових інструментів.

Запровадження норми про кримінальну відповідальність за незаконне збагачення в моделі ст. 20 Конвенції ООН проти корупції, пов'язаної з нею норми про кримінальну відповідальність за декларування недостовірної інформації та введення інституту кримінального позову з метою притягнення до кримінальної відповідальності за наявності складів наведених злочинів є заходами, які підвищують стандарти прозорості, підзвітності й відповідальності посадових осіб публічного сектора управління, а також спрощують процес доказування підстав кримінальної відповідальності за корупційну поведінку та знижують вплив «фактора політичної волі». У такому ракурсі вони ще не досліджувались в Україні. Водночас з огляду на схему побудови базових напрямів антикорупційної політики за теорією «раціонального злочину» Г. Беккера (особа вчинює злочин у зв'язку з тим, що вигода від цього переважає вигоду, яку можна отримати легальним способом, з урахуванням імовірності бути викритим і покараним [8, с. 182]), деякі вчені зазначені стандарти загалом справедливо відносять до пріоритетного напрямку державної політики [9, с. 48], оскільки вони суттєво підвищують очікувані втрати від вчинення корупційних діянь.

На такий принцип побудови системи протидії корупції звертають увагу також інші автори. Так, зазначається, що існує лише один

спосіб недопущення корупційного поведінки – зробити корупційну дію не вигідною й небезпечною для корупціонера [10, с. 90]. Щоб боротьба з корупцією була ефективною, вона має вестись за такими напрямками: 1) скорочення числа контрольованих чиновниками благ; 2) підвищення рівня ризику для хабарників; 3) зниження можливостей посадових осіб для ведення «торгу» [11, с. 81]. Провідним принципом усієї антикорупційної політики має бути постійне підвищення ризиків, ціни втрат і рівнів нестабільності для залучених у корупцію державних посадових осіб, представників бізнесу та громадян. Інакше корупція буде сприйматись у суспільстві як малоризикова й високодохідна діяльність [12, с. 88]. Скорочення причин та умов, що зумовлюють корупційну поведінку, має обов'язково підкріплюватись підвищенням ризику корупції (ефективним переслідуванням корупціонерів) [13].

Схожі тези обґрунтовуються в соціологічних дослідженнях. Так, зазначається, що мінімізація впливу корупційних практик у суспільстві, у якому вони інституціоналізувалися, з огляду на аналіз причин, умов і форм їх відтворення пов'язується, зокрема, з підвищенням транзакційних втрат від корупційних практик (ризиків правозастосування, економічна й соціальна репутація) [14, с. 21].

Легко виявити, що наведені положення ґрунтуються на теорії «раціонального злочину» Г. Беккера. При цьому варто підтримати висновок про те, що багато видів злочинної поведінки (у тому числі корупція) є раціональними за своєю природою, а отже, чутливими до такого фактора, як зовнішня загроза [15, с. 164]. При цьому Г. Беккер [8] дійшов висновку, що оскільки злочинці переважно схильні до ризику, а для такої категорії осіб набагато більший стримуючий ефект справляє ймовірність викриття як такого, ніж ступінь тяжкості покарання, то скороченню рівня злочинності в суспільстві більшою мірою сприятиме збільшення вірогідності застосування покарання, ніж на таку ж частку збільшення його тяжкості.

Модель поведінки злочинця, запропонована Г. Беккером, мала низку недоліків, на які звернули увагу інші вчені. Зокрема, у його концепції не враховувався такий фактор, як доходи від легальної діяльності, які втрачає особа під час викриття її злочинної діяльності, що є особливо важливим для аналізу корупційних злочинів. При цьому для останніх ще більш важливим є не втрата легального доходу, а те, що наявність такого доходу означає знаходження на посаді, що у свою чергу дає змогу отримувати вже кошти злочинним шляхом. Крім того, теорія «раціонального злочину» не відображає тривалість

злочину в часі [16, с. 95], що є невід'ємною ознакою сучасних інституціоналізованих корупційних злочинів, які вчинюються у вигляді промислу. Наведені недоліки усуваються в підході А. Ерліха [17], за яким індивід, який максимізує свій добробут, розподіляє власний час між кримінальною діяльністю та діяльністю в межах закону. Окреслена модель злочинної поведінки є більш достовірною, проте і в її межах було отримано аналогічний висновок, за яким схильність індивідів до кримінальної активності обернено пропорційна ймовірності застосування покарання та очікуваній його тяжкості. Такий же висновок отримав М. Девіс [18], який обґрунтував таку модель, як теорія міжчасового вибору, що стала альтернативною щодо окреслених.

Водночас практично завжди та скрізь кожен черговий крок у боротьбі з різними корупційними злочинами пов'язується з необхідністю підвищення жорсткості кримінально-правових наслідків вчинення корупційних діянь, зокрема й із посиленням покарання за такі діяння. На думку Г. Дашкова, для цього є чимало підстав. У будь-якому разі, як зазначає вчений, правотворча та правозастосовна практика всіх часів і народів показує, що за всього різноманіття шляхів і засобів протидії хабарництву кращих ліків від цієї хвороби, ніж жорсткі заходи кримінального покарання винних, досі не знайдено [19, с. 915]. Очевидно, що наведений підхід показав свою неспроможність і з огляду на характеристики сучасної корупції не може суттєво вплинути на її розповсюдження.

У такому контексті привертає увагу положення, за яким під час прийняття тих чи інших рішень індивіди схильні не враховувати можливість певних результатів події в тому разі, якщо ймовірність їх настання є невеликою. Тобто якщо ймовірність затримання злочинця за той чи інший злочин оцінюється ним як незначна, то ймовірність уникнути покарання округляється цим злочинцем до 100%, тому навіть істотне збільшення тяжкості покарання не справить жодного впливу на схильність цього індивіда до скоєння задуманого ним злочину [16, с. 118–121]. Наведене повною мірою пояснює відсутність позитивного ефекту від підвищення жорсткості кримінально-правових наслідків, зокрема й тяжкості покарання за злочини з високим ступенем латентності, до яких належать корупційні злочини. Саме така закономірність простежується в Україні після встановлення Законом України «Про Національне антикорупційне бюро України» від 14 жовтня 2014 року № 1698-VII обмежень щодо осіб, які вчинили корупційні злочини або були засуджені за їх вчинення, під час звільнення від

кримінальної відповідальності, призначення більш м'якого покарання, ніж передбачено законом, звільнення від покарання та його відбування, зняття судимості тощо (ст. ст. 45–48, 69, 74, 75, 79, 81, 82, 86, 87, 91 КК України), адже такі заходи практично не вплинули на розповсюдження корупційних практик, оскільки не підвищили ризик викриття корупціонерів, а лише зробили більш жорстким кримінально-правовий вплив на них.

У зв'язку із цим та з огляду на наведені міркування щодо стримуючого потенціалу інструментів кримінального закону можна дійти висновку, що для підвищення ефективності кримінально-правового механізму протидії корупційним злочинам пріоритетним є запровадження механізмів, які діятимуть в умовах латентності конкретних суспільно-небезпечних діянь і цим підвищуватимуть імовірність притягнення до кримінальної відповідальності винних у корупції.

У цьому контексті привертає увагу думка, що норми про незаконне збагачення та про декларування недостовірної інформації разом із пропонуваним нами інститутом приватного кримінального переслідування осіб, які вчинили корупційний злочин, через кримінальний позов суттєво підвищують ризик викриття корупційних діянь, які відбулись у минулому, щодо фіксації об'єктивних наслідків їх прояву, а також значно збільшують імовірність бути притягнутими до кримінальної відповідальності [20]. Така особливість наведених норм у поєднанні з досить жорстким покаранням під час встановлення складів незаконного збагачення й декларування недостовірної інформації та відсутністю законодавчих підстав для звільнення від кримінальної відповідальності, покарання і його відбування повною мірою відповідає критеріям ефективності правових норм для протидії корупційним правопорушенням, які вироблено в межах теорій «раціонального злочину» Г. Беккера й А. Ерліха та теорії міжчасового вибору.

Крім того, зазначені антикорупційні інструменти спрямовуються також на усунення серйозної проблеми, пов'язаної з гібридністю сучасного кримінально-правового регулювання в Україні, – заміни принципу невідворотності ідеологемами допустимості й привілейованості, яку виявив професор В. Туляков [21].

При цьому в науковій літературі висловлюється спірна думка, що дієвість окреслено принципу (підходу) протидії злочинності на основі положень теорії Г. Беккера не підтверджується емпірично та для криминології становить обмежену цінність [22], проте його ефективність щодо саме корупційних правопорушень узгоджується, зокрема, з ви-

зною в кримінальному праві результативністю реалізації принципу невідворотності кримінальної відповідальності та покарання, а також розумінням корупції як соціально-економічної категорії [23], як особливої форми економічних відносин [24], як різновиду обмінних відносин, що виникають із приводу перерозподілу незаконної ренти, пов'язаної з реалізацією владних повноважень різних суб'єктів господарювання [25; 26] тощо. У цілому з позиції економіки корупція оцінюється як ринкові відносини, де предметом купівлі-продажу є владні акти. Крім того, для достовірності наукового знання не завжди обов'язкове підтвердження його емпірично. Для цього може бути достатнім правильне застосування інших наукових методів під час обґрунтування наукових результатів.

Однак, незважаючи на те, що деякі фактори, визнані в науці, послаблюють дієвість основних інструментів стримування злочинності (тяжкості покарання та ймовірності його настання) у контексті положень, обґрунтованих Г. Беккером, А. Ерліхом, М. Девісом, можна погодитись із Г. Калягіним [16, с. 120], що цей вплив є саме послаблюючим та повністю не елімінує стримуючий ефект покарання. При цьому зазначений учений на підтвердження свого висновку про те, що покарання (його тяжкість і ймовірність настання) дійсно стримує злочинність, наводить результати досить великої кількості емпіричних досліджень, заснованих на даних індивідуальних опитувань правопорушників, які проводились іншими науковцями в різні роки [16, с. 121–122], що остаточно підтверджує достовірність такої тези.

Висновки

Таким чином, запровадження для цілей кримінально-правового регулювання норми про незаконне збагачення, норми про декларування недостовірної інформації, а також інституту приватного кримінального переслідування осіб, які вчинили корупційний злочин, через кримінальний позов в умовах здійснення корупційних злочинів у межах корупційних мереж, систематизації, централізації й інституціоналізації корупційних практик та відсутності політичної волі керівництва держави протидіяти корупції означеного виду, а також із позиції постулатів теорії «раціонального злочину» є ефективним проти української корупції, оскільки такі заходи суттєво підвищують ризик викриття корупційних діянь і притягнення до кримінальної відповідальності за їх вчинення.

Такий висновок зумовлює необхідність подальшого дослідження наведених заходів із метою вироблення нормативної моделі їх включення в правову систему України.

Список використаних джерел:

1. Fukuyama F. What is Corruption? / F. Fukuyama // *Against Corruption: a collection of essays (Policy paper)* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.gov.uk/government/publications/against-corruption-a-collection-of-essays/against-corruption-a-collection-of-essays>.
2. Глобальна порівняльна таблиця індексу корупції CPI-2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ti-ukraine.org/content/4039.html>.
3. І через рік після Майдану Україна лишається найкорумпованішою країною Європи [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ti-ukraine.org/corruption-perceptions-index-2014>.
4. Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014–2017 роки : Закон України від 14 жовтня 2014 року № 1699-VII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1699-18>.
5. Дремін В. Методологические вопросы формирования институциональной криминологии / В. Дремін // *Наукові праці Національного університету «Одеська юридична академія»* / за ред. С. Ківалова. – О. : Юридична література, 2013. – Т. XIII. – С. 103–114.
6. Дремін В. Институциональные механизмы противодействия преступности / В. Дремін // *Актуальні проблеми держави і права* : зб. наук. праць / за ред. С. Ківалова. – О. : Юридична література, 2010. – Вип. 54. – С. 312–317.
7. Аналітична доповідь до Щорічного Послання Президента України до Верховної Ради України «Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2015 році». – К. : НІСД, 2015. – 684 с.
8. Becker G. Crime and Punishment: An Economic Approach / G. Becker // *Journal of Political Economy*. – 1968. – № 76. – Р. 169–217.
9. Соловійов В. Теорія «раціонального злочину» як підґрунтя для антикорупційної політики / В. Соловійов // *Вісник Національної академії державного управління*. – 2011. – № 4. – С. 39–48.
10. Даукаев И. Формирование системы противодействия коррупции / И. Даукаев, Н. Журавленко // *Евразийская адвокатура*. – 2013. – № 2(3). – С. 90–92. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://cyberleninka.ru/article/n/formirovanie-sistemy-protivodeystviya-korruptsii>.
11. Роуз-Аккерман С. Преобразование государства в целях борьбы с коррупцией: прозрачность, конкуренция, приватизация / С. Роуз-Аккерман // *Организованная преступность, терроризм и коррупция: криминологический ежеквартальный альманах*. – М. : Юристъ, 2003. – Вип. 1. – С. 80–85.
12. Юхачев С. Экономический инструментарий борьбы с коррупцией / С. Юхачев // *Вестник Саратовского государственного социально-экономического университета*. – 2009. – № 2. – С. 86–89. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://cyberleninka.ru/article/n/ekonomicheskii-instrumentariy-borby-s-korruptsiei>.
13. Безверхов А. Противодействие коррупционным правонарушениям: законотворческие проблемы / А. Безверхов [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://sartracc.ru/i.php?opet=read_file&filename=Pub/bezwerhov\(23-10-09\).htm](http://sartracc.ru/i.php?opet=read_file&filename=Pub/bezwerhov(23-10-09).htm).
14. Сергиенко В. Коррупционные практики в российском обществе: влияние и включенность в социальные позиции населения : автореф. дисс. ... канд. социол. наук : спец. 22.00.04 «Социальная структура; социальные институты и процессы» / В. Сергиенко ; Южный федеральный ун-т. – Ростов-на-Дону, 2013. – 36 с.
15. Ольков С. Моделирование частот рационального преступного поведения / С. Ольков // *Актуальные проблемы экономики и права*. – 2007. – № 1(1). – С. 164–167. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://cyberleninka.ru/article/n/modelirovanie-chastot-ratsionalnogo-prestupnogo-povedeniya>.
16. Калягин Г. Экономический анализ криминального поведения / Г. Калягин // *Экономическая школа: аналитическое приложение*. – 2006. – № 3. – С. 91–124.
17. Эрлих А. Экономика преступлений и наказаний / А. Эрлих // *Экономическая теория преступлений и наказаний* / под ред. Л. Тимофеева, Ю. Латова. – М. : РГУ, 1999. – Вип. 1. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://corruption.rsu.ru/magazine/1/n1-05.shtml>.
18. Davis M. Time and Punishment: An Intertemporal Model of Crime / M. Davis // *Journal of Political Economy*. – 1988. – № 96. – Р. 383–390.
19. Дашков Г. Проблемы организации и проведения научных исследований и разработок в области борьбы с преступлениями коррупционной направленности / Г. Дашков // *Lex Russica (Научные труды МГЮА)*. – 2009. – № 4. – С. 901–916.
20. Михайленко Д. Кримінальний позов як необхідний інструмент кримінально-правової протидії інституціоналізованій корупції / Д. Михайленко // *Порівняльно-аналітичне право*. – 2015. – № 4. – С. 331–338. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://pap.in.ua/4_2015/103.pdf.
21. Туляков В. Гибридность права в современном уголовно-правовом дискурсе / В. Туляков // *Правові та інституційні механізми забезпечення розвитку держави та права в умовах євроінтеграції* : матер. Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 20 травня 2016 р.) : у 2 т. / відп. ред. М. Афанасьєва. – О. : Юридична література, 2016. – Т. 2. – С. 167–169.
22. Нежурбіда С. «Неокласичний» напрям теорій причин злочинності: погляди G.S. Becker-a на причини злочину / С. Нежурбіда // *Науковий вісник Чернівецького університету. Серія «Правознавство»*. – 2012. – Вип. 618. – С. 115–120.
23. Даукаев И. Современные представления о сущности коррупции / И. Даукаев // *Евразийская адвокатура*. – 2013. – № 2(3). – С. 87–89. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://cyberleninka.ru/article/n/sovremennye-predstavleniya-o-suschnosti-korruptsii>.
24. Астафьев В. Коррупция как особая форма экономических отношений в обществе: автореф. дисс. ... канд. экон. наук : спец. 08.00.01 «Экономическая теория» / В. Астафьев ; Тамбовский гос. ун-т им. Г.Р. Державина. – Тамбов, 2010. – 22 с.
25. Мешканцов В. Экономико-правовые проблемы противодействия коррупции : автореф. дисс. ... канд. экон. наук : спец. 08.00.05 «Экономика и управление народным хозяйством» / В. Мешканцов ; Академия управления МВД России. – М., 2006. – 22 с.
26. Азовский С. Формирование организационно-экономического механизма противодействия коррупции как фактора обеспечения экономической безопасности : автореф. дисс. ... канд. экон. наук : спец. 08.00.05 «Экономика и управление народным хозяйством» / С. Азовский ; Московская академия экономики и права. – М., 2009. – 25 с.

В статті в рамках гіпотези, що нова модель уголовно-правового протидіяння корупції повинна зосереджуватися не на жорсткості покарання, а на удосконаленні та еффеєтивізації оснoваний уголовної відповідальності за корупційні злочини, досліджується потенціал таких правових інструментів, як норми про незаконне збагачення (в формулі ст. 20 Конвенції ООН проти корупції) та декларування недостовірної інформації та інститут частиного уголовно-господарського переслідування осіб, що здійснили корупційне злочин, через уголовний позов в контексті теорії «раціонального злочину». Обґрунтовується висновок, що зазначені інструменти еффеєктивні проти української корупції, оскільки вони суттєво підвищують ризик розкриття корупційних діянь та притягнення до уголовної відповідальності за їх здійснення.

Ключевые слова: корупція, корупційні злочини, незаконне збагачення, декларування недостовірної інформації, уголовний позов, теорія «раціонального злочину».

A new model of criminal and legal counteraction to corruption should focus not on the hardness of the punishment, but on the improvement of grounds of criminal responsibility for corruption crimes. Under this hypothesis, the potential of such legal instruments as the norm on illicit enrichment (in the formula of art. 20 of the UN Convention against Corruption), the declaration of false information, the institute of private criminal prosecution of persons who committed corruption crimes, through criminal complaint in the context of "rational crime" theory is investigated. These tools are effective against Ukrainian corruption, because they significantly increase the risk of exposing of corruption and criminal responsibility for its commitment.

Key words: corruption, corruption crimes, illicit enrichment, declaration of false information, criminal complaint, "rational crime" theory.